

Tömörkény István:
PÓSA LAJOS

Miután tizenöt évig írt, kiadott tizenkét könyvet, amelyek mindannyiát méltó elismeréssel fogadta a kritika, s miután a könyveiben megteremtette a magyar gyermekirodalmat, most már kezd divatba jönni s kezdenek róla sűrűn beszélni. Országgyűlésen, lapok hasábjain, vezércikkben, tárcában, a fővárosban és a vidéken.

Kicsit későn, mert korábban is lehetett volna. Mialatt Pósa „Apró történetei” föltűnést keltettek, mialatt dalait hét zeneszerző rakta le kottára, hogy énekeljék, hegedüljék, zongorázzák azokat országszerte, s mialatt a gyermekversek szétrepültek az apró emberkének naiv világába, Pósa az alatt itt volt Szegeden s nem tartozván semmiféle fővárosi irodalmi klikkhez, csak akkor került a neve a laphasábjokba, mikor érdemes kötetei közül egy-egy napvilágot látott.

Akkor mindig elismerőleg szólt a bírálat róluk, s mikor az „Apró történetek” diadala után egy ideig a fővárosban időzött a költő, ünnepelték őt. Mikor visszajött, távol esvén megint a központtól, megmaradt a régiiben. Nem beszéltek róla a lapok hasábjai.

Most azonban, hogy Benedek fölvetette a törvényhozás előtt a gyermekirodalom elhanyagolt állapotát¹, eszükbe jut az embereknek, még a hírlapíróknak is, hogy van valahol Szegeden egy költő, aki már foglalkozott a gyermekirodalommal és összeírt hat olyan kötetet, amelykehez hasonlót e b b e n a f a j b a n az összes magyar költők műveiből nem lehetne összeállítani, még csak egy vékony kötetet sem. Eszükbe jut, hogy Pósa megírta a D a l o k és R e g é k e t, a K i s b o k r é t á t, a G y e r m e k v e r s e k e t, az A r a n y k e r t e t, a K i s a r a n y k e r t e t s legutóbb a N é g y M e s é t.

A magyar irodalomban a Pósa kötetain kívül alig van néhány szép gyermekvers, de csak néhány. Az első Petőfié, amit „Arany Laci”-hoz írt. Ezután jönnek Gyulai Pál kedves darabjai: „A szarka és a gilice”, a „Kis tú kezd, farkas végzi”, a „Tyúk és a farkasverem” és még néhány. Ezzel aztán vége. Ott vannak még a Győry Vilmos verseskönyvei, de ezek egy része fordított, a másik része pedig az angol eredetű képekhez lett csinálva.

Ahány könyve megjelent Pósanak, azok közt mindig akadt gyermekvers. Szinte félve hódolt a kicsi népek múzsájának s a nekik írt verseket mindig a kötet legvégére tette. Akadtak aztán, akiknek éppen ezek kötötték le a figyelmét s akármelyik könyvről írtak a lapok, mindig kiemelték azokat a kedves, naiv dolgokat. Pósa, aki ilyenformán buzdítva lett arra, amivel a legjobban szeretett foglalkozni, határtalan kedvvel fogott a gyermekversek írásához, s ennek eredménye az a hat kötet, amelyből ma az e r e d e t i m a g y a r gyermekirodalom áll.

Hogy milyen elhanyagolt volt a versköltészetnek ez a neme, arra legjobb tanú, hogy még tisztességes nevünk sincs rá. A „gyermekirodalom” olyan összetákolt szó, ami éppúgy nem jó, mint a „felnőtt irodalom” nem lenne az.

A rövid urak és a kurta kisasszonyok könyvtára nagyon szegényes volt azelőtt. Abból csak azt lehetett kiolvasni, hogy „minden napra egy képecske, minden képhez egy versecske.” De voltak ott komoly életigazságok is, mint: „Gyermek eszik kenyeret, macska eszik egeret.”

Ha áll az a mondás, hogy egy nemzet jövője az iskolamesterek kezébe van letéve, akkor az is áll, hogy a jövőző iskolásfiúknak szükségük van a gyermekversekre. Azok a régi történetek pedig, hogy „Bort iszik a magyar ember nem pediglen vizet”, nem igen nevelték az iskolamesterek keze alá a fiukat.

És ebbe az állapotba, amely voltaképpen nem is volt állapot, vágta bele egyszerre a Pósa üde, szívből fakadt versei. A költő fölszállt a gyermekek derült, aranyos világába, s néz az ő

szemükkel, érez az ő szívükkel, s beszél az ő nyelvükön. A kis teremtések zümmögése, gagyogása van ott kifejezve, édes behízelt szavakban. Ima, apró történet, játékdal, altató dal, mese, tanulság, hangulat, tréfa – mind kedves formában írva annak a kisdéd, de fényes körnek.

Az idegenből magyarba ojtott effajta dolgok után valóságos aranyversek voltak ezek. A silány átültetésű, lelkiismeretlen, vagy ha lelkiismeretes is, de idegen szellemű versek után egy költői léleknek lelkesedéssel megírt művei.

Az úttörés meglátszott hamar. Az iskolai olvasókönyvek tele voltak azelőtt az idegen, zűrzavaros, kétségbeesett versekkel, amikkel a dedóban és az elemi iskolában annyi szenvedéssel küzdöttek meg a kicsinyek. S ezek után a versek után, amik nem illeszkedtek a nyelvhez, nem szóltak a szívhez, egyszerre helyet foglaltak az iskolai olvasókönyvekbe a Pósa költeményei. Pedig iskolai olvasókönyveket végtelen sokan követnek el s talán alig van tanító, akinek ne képezné egyik szerényebb ambícióját egy ilyennek az összeütése. S ma az iskolai könyvekben, akárki csinálta s nemcsak az elemi, hanem a reál és gimnáziumi iskolák olvasóiban is – ott vannak a Pósa versei.

Könnyen, minden megerőltetés nélkül tanulják meg a kicsinyek. Igaz örömmel olvassa az apró világ az olyan verseket, mint pl. a „Nagyapó keresztje”:

Öreg nagyapónak
Volt egy kis keresztje,
Hazáért harcolva
Kardjával szerezte.

Addig játszott vele
Pajkos unokája:
Egyszer csak oda lett,
Nem akadtak rája.

„Ne bántson, nagyapó”
– A kis fiu kérte –
Majd hogyha nagy leszek,
Szébbet hozok érte.”

Szegeden nagy népszerűségnek örvend Pósa a kis emberek előtt. Az utcán megnézik s fölkiáltanak hozzá:

– Hova med, bácsi?

Ha nem hallja (mert körülbelül van más gondja is), még a kabátja alját is megrángatják.

– Báci, hova med?

S nagyon meg vannak elégedve, ha megtudják, hogy a „báci” ide, vagy amoda igyekszik. Egy este hallotta, amint két kis paraszt fiú a háta mögött suttogott az utcán:

– Nézd, ez csinálta a Kacor-királyt!

Van egy verse, amely bizonyos tarisznyáról és bizonyos botocskáról szól. Hanem végtelesen furcsa bot ám az: a rossz gyereket megveri. Egy szegedi családban délben rosszkodott a kislány. Apuka előveszi – a Pósa könyvét és elolvassa neki a furcsa botot. A kicsi nagyot néz, hallgat és jó lesz. Azért aztán, hogy jó volt, átviszik Új-Szegedre sétálni. Ott van Pósa is, s amint sétál, az atyus mutatja a lányának:

– Nézd, ez a bácsi írta a tarisznyát meg a botocskát.

Az apró kisasszony nézi, sokáig nézi s azután kifakad:

– Ennek van az a botja?

S hogy erről biztosították, odalépkedett s nagy bámulattal vizsgálta a bácsi botját. Mert a bot hegedülni is tud a gyerek hátán:

„– No hát, aki rossz gyerek,
Egy nótát majd rendelek,
Apját, anyját meghívom,
Levélben majd megírom.”

Hanem aztán a jó lány is megkapja a magáét:

Olyan kedve
Nincs senkinek,
Mint a kedves
Kis Vikinek,

Örülhet is,
Biz örülhet,
Bábut kapott,
Gyönyörület.

Üvegből van
Szemgolyója,
Cifra rongyból
Viganója.

Haja szöszbül,
Lába fábul,
Aki látja,
Bizony bámul.

Viki nem tud
Még beszélni,
Ahogy tudja,
Ugy dicséri.

„Csecse” – rebeg
Gügyögően –
S himbálja a
Levegőben.

Bábu, bábu,
Himbálózzál!
Viki, Viki,
Vigadozzál!

Jó kedvedet
Angyal óvja!
Ne hagyjon el
Pillangója.

Hát a mesék! Hogy milyen kalandokon ment keresztül a török császárnál a kismadár, mit csinált a furfangos csizmadia Mátyás királynál, hogy járta meg a macska, milyen vitéz volt Béla magyar herceg, stb. A hazafias föllángolás s az istendicsőítés mellett a játszi meseképek s helyel-közzel egy-egy megindító, poétikus, teljes történet, mint a „Tizenkét fekete varju”-é.

Pósa igazán a gyermekek nyelvén beszél, a gyermekek észjárásához szól, de nem száll le arról a nívóról, amelyen alól megszűnnének azok irodalmi termékek lenni. Nekik való könyved költői formában, a tiszta magyar népköltészet alapján, nemzeti szellemben tölti be azt a nemes hivatást a költő, amely méltó arra, hogy benne munkát találjon egy emberélet ideje alatt, amelynek betöltésére – mint két évvel ezelőtt mondta egy tekintélyes lap – „a j u t a l o m n e m m a r a d e l, m e r t n e m m a r a d h a t e l.”

Ez a kétéves mondás most még jobban áll, mint akkor állott. S illetékes helyen már egy évvel ezelőtt fölmerült ez az eszme. Akkor a miatt a bizonyos száz ok miatt, amikből elég egy is, el kellett odázni. D e c s a k e l o d á z n i. A m i k é s i k, n e m m ú l i k.

¹ 1888. február 9-én

In. Szegedi Híradó, 1888. február 16.